

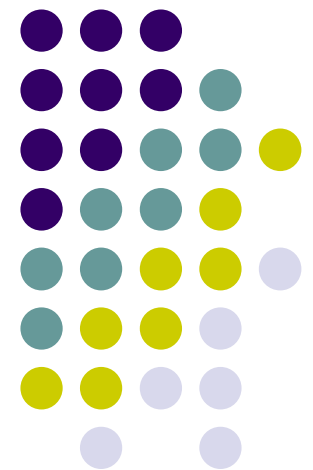
Uvod u političku teoriju

---

5. čas vežbi

Moć, vlast, sila i nasilje

Legalni i nelegalni načini preuzimanja političke moći i vlasti

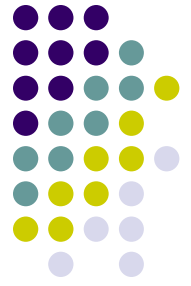

Pojmovno preplitanje i razlikovanje moći, vlasti, sile i nasilja

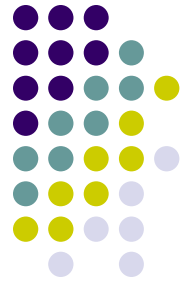
- **Politička moć:** mogućnost da se formalnim i neformalnim uticajem u sferi politike utiče na ključne tokove razvoja društva.
- **Sila** je sredstvo ostvarenja i održanja moći, a **nasilje** je način iskazivanja i sprovođenja moći.
- Sila je *uvek* jedna od osnova moći
- **Politička vlast** je institucionalizovana moć koja počiva na pozicijama sa pravnom sposobnošću odlučivanja
- Opšta karakteristika vlasti: ona je *trajna organizovana prinuda* koja po potrebi prerasta u nasilje jedne društvene grupe sa ciljem obezbeđenja njene dominacije u društvu.
- **Vladavina** je sklop odnosa društvenih snaga koji omogućuje odlučujući uticaj na usmeravanje kretanja u društvenoj zajednici ili u nekoj oblasti društvenog života.

Određenje socijalnog i političkog nasilja

- **Nasilje** je rad sile
- **Političko nasilje** je direktna ili indirektna, latentna primena sile u sferi politike i političkog, tj. direktna ili indirektna, latentna primena sile nad svešću, telom, životom, voljom ili materijalnim dobrima stvarnog, potencijalnog ili pretpostavljenog političkog protivnika.
- Političko nasilje je, za razliku od socijalnog, uvek *pretežno racionalna* delatnost.

Uzroci i osnove nasilja u politici

- Osnovna viđenja uzroka političkog nasilja:
  - Teorije **uslovljenosti**
  - Teorije **prirođenosti**
- Socijalni osnovi nasilja:
  - Materijalno-ekonomski
  - Idejno-ideološki
  - Alijenaciono-interpersonalni
  - Političko-organizacioni
- **Prirodna osnova nasilja** (po Hegelu): žudnja kao neprevladana želja za posedovanjem objekta
- **Uzroci političkog nasilja su pre svega u društvenim odnosima.**

Vrste i pojavni oblici političkog nasilja

- Vrste nasilja:
  - *prema sadržaju:* **fizičko i psihičko**
  - *prema načinu vršenja:* **direktno i indirektno**
  - *prema razložnosti:* **racionalno i iracionalno**
  - *prema nosiocima:* **individualno i kolektivno**
  - *prema vremenu trajanja:* **trenutno i dugotrajno**
  - *prema rasprostranjenosti:* **masovno i punktualno**
  - **Institucionalno, institucionalizovano, strukturalno**

Vrste i pojavni oblici političkog nasilja

- **Osnovni oblici političkog nasilja:**
  1. pretnja silom
  2. prinuda
  3. pritisak
  4. psihofizičko zlostavljanje
  5. političko ubistvo
  6. atentat
  7. diverzija

Osnovni oblici političkog nasilja

- **Prinuda** kao *radnja* podrazumeva nasilje kao direktnu ili indirektnu upotrebu sile, npr. putem raznovrsnih pritisaka i pretnje sliom sa ciljem ostvarenja interesa, intencije i volje subjekta koji prinuđuje, obično suprotnih intencijama i interesima, a **uvek** suprotnih volji onoga ko se prinuđuje.
- **Pritisak** se javlja kao oblik nasilja onda kada se računa sa interesom onoga na koga se pritisak vrši da očuva svoje identitetne resurse moći u smislu očuvanja onoga što ima ili onoga što jeste, po cenu odgovarajućih ustupaka koji vode ostvarenju interesa onoga ko pritisak vrši, a da se još uvek bitno ne narušava ukupni integritet (moći) onoga na koga se pritisak vrši.
- **Pretnja silom** je oblik indirektnog nasilja, dakle vrši se bez direktne upotrebe sile sa ciljem izazivanja straha od povreda fizičkog integriteta ili identiteta (kada je reč o pojedincu ili grupi) odnosno teritorijalnog integriteta kada je reč o državi kao objektu nasilja.
- **Psihofizičko zlostavljanje** se zasniva dva svojstva ljudske vrste:
  1. Čovek nerado podnosi fizički bol i duševnu patnju
  2. Ne može ih dugo podnetiOno predstavlja vid svesnog interpersonalnog nasilja koje obuhvata niz bolnih i ponižavajućih i racionalnih postupaka sistematskog psiho-fizičkog zlostavljanja kojima se politički protivnik želi kazniti, intenzivno poniziti ili prinuditi na davanje određenih informacija.

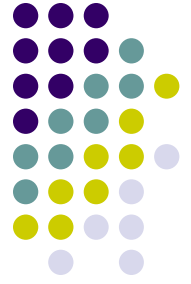
Osnovni oblici političkog nasilja

- **Političko ubistvo** je ideološki odnosno politički motivisana potpuna i trajna eliminacija stvarnog, potencijalnog ili pretpostavljenog političkog protivnika, kao vid sankcija zbog njegovog političkog ubeđenja ili delatnosti, ali i kao preventivno delo.
- **Atentat** je specifičan nasilan način izvršenja ili pokušaja izvršenja političkog ubistva. Razlike između političkog ubistva i atentata:
  - postoje neuspeli atentati
  - atentat podrazumeva ugrožavanje života neke relativno važne političke ličnosti
  - atentat podrazumeva ugrožavanje jedne osobe ili relativno malog broja ličnosti
  - atentat podrazumeva postojanje zavere
  - atentat se najčešće izvodi vatrenim oružjem i eksplozivnim materijalima, ređe hladnim oružjem
- **Štrajk glađu** je specifičan vid autodestruktivnog, politički motivisanog protestnog ponašanja, koji predstavlja svesno i sistematsko političko nasilje nad sobom, koje u zavisnosti od postavljenih ciljeva, zahteva, stepena razumnosti onih kojima je upućeno i mogućnosti da se zahtevima štrajkača izađe u susret, može rezultirati u rasponu od psihofizičke iscrpljenosti do smrti. On se ispoljava kao zakonom nepredviđen medijski atraktivan vid pritiska na vlast sa ciljem pridobijanja dela javnosti za ostvarivanje zahteva za koje se procenjuje da se mogu ili tek unekoliko mogu ostvariti legalnim putem.
- **Političko samoubistvo** je vid političkog protesta i simbolički akt kome u osnovi leži težnja da se samouništenjem ukaže na drastičan način na neke odnose u datom društvu. Kao prelazni primeri između političkog ubistva i političkog samoubistva mogu se posmatrati slučajevi u kojima se kao izvršilac ubistva javlja sama žrtva usled naređenja i nemogućnosti izbora, ili, obrnuto, usled mogućnosti izbora.

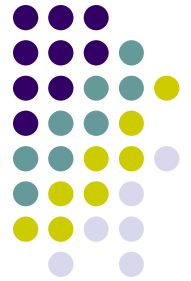

Vrste i pojavni oblici političkog nasilja

- **Složeni oblici političkog nasilja**
  1. pobune
  2. neredi
  3. nemiri
  4. terorizam
  5. subverzija
  6. represija
  7. teror
  8. ustanak
  9. rat

Složeni oblici političkog nasilja

Osnovne vrste kolektivnog (masovnog) nasilnog protesta:

- **Neredi**
  - Forme internog političkog protesta koje se ispoljavaju kroz asocijalno i destruktivno politički motivisano ponašanje grupe aktera koje karakteriše direktna kolektivna upotreba sile sa pretežno političkim instrumentalnim i simboličkim sadržajem, širokom violentno-pojavnom skalom i ograničenom mogućnošću uticanja na izmenu vladajuće političke strukture, i obično, bez bitnog uticaja na promenu društveno-ekonomskog uređenja, pre svega zbog nedovoljnog stepena organizovanosti aktera i vremena njihovog trajanja
- **Nemiri**
  - Odlika *nemira* je dosezanje određenog nivoa svesti njegovih učesnika o nekoj društvenoj pojavi, odnosno problemu, odnosno tuđem i sopstvenom položaju društvene grupe kojoj pripadaju, a koji je pretežno nastao kroz političko-ideološko delovanje. Nemiri se kao oblik složene političke aktivnosti razlikuju od nereda i po višem stepenu organizovanosti, većem broju permanentnih učesnika, većem teritorijalnom i sadržajno-akcionom obimu, vremenu trajanja, trajnosti interesa i motiva koji ih pokreću, intenzivnijoj intencionalnosti, planiranju, jasnije definisanim ciljevima akcije i težem razrešavanju.
- **Ustanak**
- **Pobuna** (koja može biti i vid ličnog i masovnog protesta)

Složeni oblici političkog nasilja

- **Terorizam** je složeni oblik organizovanog, individualnog i ređe institucionalizovanog političkog nasilja, obeležen zastrašujućim brahijalno-fizičkim i psihološkim metodama političke borbe kojima se obično u vreme političkih i ekonomskih kriza, a retko i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog društva, sistematski pokušavaju ostvariti "veliki ciljevi" na način potpuno neprimeren datim uslovima, pre svega društvenoj situaciji i istorijskim mogućnostima onih koji ga kao političku strategiju upražnjavaju.
- **Državni terorizam** obuhvata po formi i sadržini klasične terorističke akte, javno izvedene od pripadnika vojnih, političkih ili plaćeničkih snaga neke zemlje izvan njenih granica a po odluci njenih vlasti.
- **Represija** je način regulisanja socijalnih konflikata i obezbeđenja poštovanja važećih pravnih a ponekad i drugih normi putem državne prinude.
- **Represalija** je konkretna forma obične nelegalne nediskriminativne represije masovnih razmera od strane vlasti ili zavojevača na zauzetoj teritoriji nad mesnim stanovništvom u cilju odmazde ili zastrašivanja.
- **Retalijacija** je uzvratanje istom merom na neku povredu međunarodnog prava
- **Teror** je vršenje nasumičnog nasilja u cilju održanja vlasti ili njenog učvršćenja.
- **Gerila** je forma borbena-organizovanog političkog delovanja malih, naoružanih, vrlo mobilnih ilegalnih grupa koje pretendujući na zastupanje interesa naroda i nalazeći uporište u njemu vrše kolektivnu upotrebu oružane sile kao direktnog nasilja protiv vladajućih, zavojevača ili okupatora.

Redukcija moći u politici

- **Alfred Adler:** težnja ka moći je najjača potreba u čovekovom biću
- **Odricanje od moći:** prinudno i dobrovoljno
- **Lord Ekton:** Svaka moć kvari, a apsolutna moć kvari apsolutno
- Najefikasnije sredstvo legalnog ograničavanja moći: podela vlasti i njeno vremensko oročavanje
- Koncentracija moći van sfere države
- Klaus fon Bajme: tri načina redukcije moći u savremenom društvu:
  - Premanentno prosvetavanje članova društva o manipulaciji i nelegitimnim odnosima moći
  - Nenasilne akcije građana, građanska neposlušnost i društveni pokreti
  - Revolucionarno dokidanje moći

Legalni načini osvajanja vlasti

- Legalni načini osvajanja vlasti **isključuju upotrebu sile** i temelje se na **poštovanju zakona**
- Danas najprihvaćeniji legalan način osvajanja vlasti su **izbori**
- Principi:
  - Princip većine
  - Princip pluralnosti
  - Princip gravitacije

Nelegalni načini osvajanja i zadržavanja vlasti

- Političke zaverе
- Prevrati:
  - Politički udar
  - Državni udar
  - Puč
  - Ustanak
  - Revolucija

Politička zavera

- Elementi političke zavere:
  - Plan
  - Organizacija i organizovanost
  - Akteri
  - Tajnost
- **Političku zaveru** karakteriše povezanost aktera istovetnim idejno-političkim stavovima, interesima i ciljevima.
- **Politička zavera je organizovana konspirativna akcija koju sa ciljem ostvarenja tajno dogovorenog i brižljivo pripremanog plana, tajno ili javno izvode odabrani i u zavereničku grupu ili organizaciju čvrsto povezani akteri zavere.**

Politički udar, državni udar i puč

- **Politički udar** je svaka forma preuzimanja političke vlasti u određenoj strukturi koja nije u saglasnosti sa važećim konceptom preuzimanja vlasti i normom.
- **Državni udar** je prostorno usko, na centar političke moći, odnosno na sedište vlasti ograničena nasilna, zaverenička, vojno-politička akcija, koju radi iznenadne neustavne, totalno aberativne promene u poziciji nosilaca vrhovne izvršne vlasti u jednoj zemlji pažljivo planira i u veoma kratkom vremenskom roku izvodi ograničen broj aktera iz redova nosilaca državne vlasti, uz pomoć nacionalnih oružanih snaga i obaveštajnih struktura, bez stvarnog učešća masa, a sa izraženom tendencijom opstajanja prevratničke akcije u okvirima postojećeg društveno-političkog uređenja, pa čak i njegove zaštite i pored izmene režima.
- **Puč** je posebno militantna forma državnog udara koji izvode isključivo nacionalne oružane snage, a po njegovom uspešnom izvođenju vrhovnu vlast obavljaju vojna lica

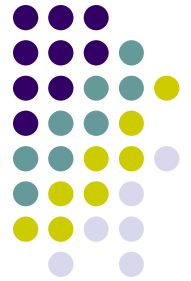

Ustanak

- **Ustanak** je opšte ili društveno šire oružano suprotstavljanje neke veće društvene grupe spostvenim ili tuđim vlastima na prostoru na kojem vlasti i ustanici zajedno egzistiraju.
- Ključni element svakog ustanka je **ofanzivnost**
- Po prostoru odvijanja, ustanci se dele na **seoske i gradske**
- Faktori za procenu pokretanja i ocenu značaja i dometa savremenog ustanka:
  - Mogući stepen organizovanosti i masovnosti
  - Stepem uticaja na mase
  - Stepem stabilnosti vlasti
  - Sposobnost vlasti da uguši ustanak
  - Spoljna situacija

Politička i socijalna revolucija

- Prvo pominjanje u kontekstu nereda, nemira i drugih prevratničkih pojava 1343.
- **Politička revolucija** obuhvata niz različitih oblika radikalnih promena u sferi politike i posebno političke vladavine. Zajedničko svim tim promenama je što su one isključivo političke prirode i ne zadiru u društveno ekonomske odnose.
- Revolucija nije metod osvajanja vlasti, već **izmena načina vladavine**, u kojoj učestvuju **mase**, očekujući od nje neki stepen progresa, odnosno progresivnu novinu u sferi političkog života.
- **Socijalna revolucija je sveukupni totalni procesualni preobražaj čoveka i strukture društva koji započinje nasilnim osvajanjem vlasti od strane mase i organizacija koje ih predvode.**

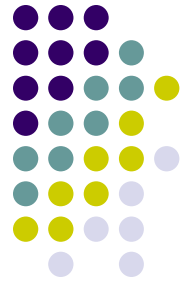
Odnos političke i socijalne revolucije:

Politička revolucija može biti:

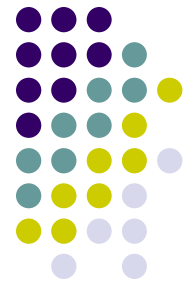
- Procesor socijalne revolucije
- Sam početak socijalne revolucije
- Deo toka socijalne revolucije

Buntovnik sa razlogom: Dimitrije Cenić

- Metode političke borbe:
  - Nenasilne i legalne: učestvovanje na izborima
  - Nasilne i nelegalne: organizacija ustanka u Bosni

Revolucija+partija=nacionalna i federativna država: Svetozar Marković

- **Buna (pobuna)** forma ličnog, grupnog ili masovnog političkog ili socijalnog protesta koje mogu biti izraz ili indikator opstajanja osećanja čovekovog dostojanstva i prvog čovekovog prava: vlastitosti od sebe samog, u situacijama kada se permanentno vrši brahijalno nasilje nad jednim narodom.
- Tipovi buna:
  - **Progresivne**
  - **Bune sa konfuznim programom ili bez njega**
  - **Kontrarevolucionarne**
- **Revolucija** predstavlja radikalni progresivni preobražaj čoveka i društva. Ona nije trenutni akt nasilja već **proces** preobražaja čoveka i društva.

O začecima sprege kriminala i politike u Srba

- Pokušaj sile da se konstituiše kao vlast
- Odnos politike i kriminala

- Spisak tekstova koje treba spremi za drugi kolokvijum:
http://afrodita.rcub.bg.ac.rs/~opn/M_S/index.php?slab=raspored-tekstova#2kolokvijum
- Spisak tekstova koje treba spremi za ispit:
http://afrodita.rcub.bg.ac.rs/~opn/M_S/index.php?slab=raspored-tekstova#ispit